

RYNEK NARKOTYKÓW W ROSJI JAKO PRZESTĘPCZY BIZNES

KATARZYNA ŁASKOWSKA¹

1. Uwagi wprowadzające

Współcześnie w wielu krajach nielegalny obrót narkotykami nosi znamiona dobrze rozwiniętego i doskonale prosperującego biznesu. Jest źródłem dochodów armii przestępców na całym świecie. Jednakże w każdym kraju wykazuje cechy charakterystyczne ukształtowane przez specyfikę warunków, możliwości i kierunków jego rozwoju.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie mechanizmów funkcjonowania rynku narkotykowego i związanego z tym biznesu w Rosji. Zjawisko wydaje się interesujące, głównie ze względu na jego podłoże rozwoju w tym kraju oraz miejsce na narkotykowej mapie Europy i świata.

2. Ewolucja i przyczyny (geneza) rozwoju rynku narkotykowego w Rosji

Rynek narkotykowy w Rosji zaczął się formować dopiero pod koniec lat 1980., gdyż wcześniej, tj. w okresie socjalizmu, ze względu na funkcjonowanie tego kraju „za żelazną kurtyną”, w miarę stabilną sytuację gospodarczą, silną kontrolę działalności gospodarczej obywateli i cenzurę mediów, narkomania nie mogła się rozwijać. W takich warunkach produkcja i handel towarami zakazanymi był niemożliwy.² Ponadto przez lata w takim przekonaniu utrzymywała społeczeństwo propaganda w ZSRR. Jednakże z pewnością nie było to prawdą, gdyż przynajmniej od początku *pierestrojki* musiał istnieć rynek narkotyków, bo oficjalne statystyki podawały liczby osób uzależnionych od tych środków.³ Wzrost zapotrzebowania na nie i związany z tym rozwój rynku narkotykowego nastąpił na początku lat 1990. Wówczas to sytuacja uległa zmianie: społeczeństwo podlegało procesowi destabilizacji, nastąpi-

1 Doktor habilitowany nauk prawnych, profesor Uniwersytetu w Białymstoku, Zakład Prawa Karnego i Kryminologii, Katedra Prawa Karnego, Wydział Prawa Uniwersytetu w Białymstoku.

2 I. Gurwicz, Z. Bodanowskaja, W. Odinkowa, *Asocjalnyje i antisocjalnoje potreblenije alkogolia i narkotikow, (w:) Dewiantnost' w obszczestwie potreblenija*, red. A.I. Gilinskij, T.W. Szipunowa, Sankt Petersburg 2012, s. 207.

3 L.I. Romanowa, *Narkomania i narkotizm*, Sankt Petersburg 2003, s. 85-86.

ły zmiany ustrojowe i otwarcie granic, zmieniła się sytuacja gospodarcza kraju, nastąpił upadek ideologii, wartości i instytucji państwa, występowała anomia. Owa złożona sytuacja ukazała niegotowość państwa na taką skalę problemu związaną z narkomanią i nieprzygotowanie do leczenia narkomanów (a bardziej do leczenia alkoholików).⁴ Wprawdzie, co należy podkreślić, odurzanie się narkotykami było znane na długo wcześniej, zanim powstała gospodarka rynkowa w Rosji, ale to wokół niej „powstała stała w czasie kultura ich spożycia/konsumpcji”⁵

Analiza sytuacji w reformującej się od początku lat 1990. Rosji jako główne przyczyny ukształtowania się i rozwoju rynku narkotyków pozwala wskazać czynniki o charakterze ekonomiczno-społeczno-psychologicznym. Tkwią one, między innymi, w spadku stopy życiowej rosyjskiego społeczeństwa i jego materialnej pauperyzacji spowodowanej głównie bezrobociem. Było ono wynikiem zmian następujących w strukturze rosyjskiej gospodarki (szczególnie obniżania się poziomu uprzemysłowienia kraju) oraz liberalizacji gospodarki (uwolnienie cen, prywatyzacja mienia państwowego, marginalizacja niektórych grup społecznych). W następstwie takiej sytuacji rozpoczął się rozwój różnych form działalności gospodarczej, w tym o charakterze przestępczym, czemu sprzyjała wysoka dochodowość narko-biznesu.⁶

Przyczyny tkwiły też w dążeniu rosyjskiego społeczeństwa do podnoszenia swego standardu życia, również drogą przestępstwa. Spowodowane to było trudną sytuacją na rynku pracy, niezadowoleniem z przemian własnościowych i związanym z tym wzrostem poczucia beznadziejności i lęku.⁷ Społeczeństwo nie wierzyło w sukces gospodarczy kraju, a tym samym w poprawę swego losu, stąd występowały depresje, stany apatii, a w związku z tym chęć poprawy nastroju. W społeczeństwie nastąpiły też zmiany związane ze stylem spędzania wolnego czasu, z brakiem aktywności w kołach, sekcjach i organizacjach młodzieżowych, poszukiwanie innych sposobów, fascynacja subkulturą narkomańską.⁸

Istotnym czynnikiem, jak uważa się, był też napływ do Rosji cudzoziemców/migrantów, którzy aktywnie weszli w ten przestępczy proceder. Nie ulega wątpliwości, że przyczyny tkwiły także w upadku poprzedniego systemu wartości i braku nowego, w zacieraniu się różnic między dobrem i złem. Przejawiało się to również w tolerowaniu przez społeczeństwo osób zażywających i wprowadzających do obrotu środki odurzające. Zachowania takie usprawiedliwiano potrzebą zażywania

4 I. Gurwicz, Z. Bodanowskaja, W. Odnokowa, *op. cit.*, s. 207.

5 Tamże, s. 172.

6 L.M. Prozumientow, *Kriminologiczeskaja charakteristika narkotizma w Rossiji (federalnyj i regionalnyj aspekt)*, (w:) *Problemy protivodiejstija niezakonnomu obrotu narkotikow. Materialy nauczno-prakticzeskoj konferenciji*, Tomsk 2005, s. 36; A.A. Gałuzinskij, *Pricziny i usłowija priestupnosti swiazannoj s niezakonnym oborotom narkotikow*, „Biznes w Zakonie” 2012, nr 1, s. 134.

7 A.A. Gałuzinskij, *op. cit.*, s. 134-135.

8 Tamże, s. 135.

narkotyków w wyniku stresogennych warunków życia.⁹ Istotny wpływ na kształtowanie świadomości w tym zakresie miały także środki masowego przekazu.¹⁰ Rynek ten mógł i może nadal rozwijać się także dzięki możliwościom skutecznego, prostszego i łatwiejszego niż w innych państwach „prania” pieniędzy pochodzących z nielegalnego obrotu środkami odurzającymi.¹¹

Ponadto, rozwojowi narkobiznesu służy mało efektywne przeciwdziałanie ze strony państwa nielegalnemu rynkowi, np. nieskuteczne przepisy dotyczące prania pieniędzy pochodzących z tego procederu¹² i nieefektywna profilaktyka antynarkotykowa. Mechanizmom zjawiska sprzyja także rozwinięta na obszarze Rosji sieć transportu, występowanie surowców i możliwości produkowania narkotyków, dobre wyposażenie laboratoriów przez przestępców oraz łatwe wciąganie w proceder wykwalifikowanych chemików, a także werbowanie, zwłaszcza ludzi bezrobotnych w charakterze kurierów i sprzedawców. Podłoże rozwoju biznesu narkotykowego ma też charakter międzynarodowy, głównie z powodu występowania konfliktów etnicznych na granicy Rosji z różnymi państwami oraz poszukiwania przez międzynarodowy biznes nowych kanałów przemytu, czemu służy „przezroczystość” granic Rosji z innymi państwami.¹³ Atrakcyjność Rosji wynika więc także z jej geograficznych i geopolitycznych warunków.

We współczesnych warunkach rola Internetu w nielegalnym obrocie jest także nieoceniona. Szacuje się, że w sieci są tysiące portali temu służących, z czego ok. 40% na rosyjskich serwisach. W 2011 r. aż na 1300 portalach opisywano właściwości i działania środków oraz sposoby produkcji wielu środków i miejsca ich zakupu.¹⁴

Zatem, spośród wielu wymienionych, podstawowym czynnikiem sprzyjającym rozwojowi nielegalnego rynku narkotyków w Rosji jest w dużej mierze znaczne zapotrzebowanie na narkotyki i związany z tym rozwój środowiska użytkowników tych środków.

3. Uczestnicy narkobiznesu

Narkomania w Rosji rozwija się w dużym tempie.¹⁵ Wraz z nią rośnie zapotrzebowanie na środki odurzające. W celu zaspokojenia jego potrzeb ukształtował

9 L.M. Prozumientow, *op. cit.*, s. 37-38.

10 A. Żeludkow, *Kriminologija*, Moskwa 2000, s. 103.

11 L.I. Romanowa, *op. cit.*, s. 100.

12 Tamże, s. 100.

13 *Transnacionalnyj narkobiznes: nowaja globalnaja ugroza*, red. A.N. Glinkin, Moskwa 2002, s. 187-188.

14 M.A. Cirina, *Rasprostranienije pronarkotycznej informacii w Internetie: miery protivodiejstwija*, „Żurnal Rossijskowo Prawa” 2012, nr 4, s. 46.

15 Szacuje się, że w 2000 r. w Rosji było ok. 7-7,5 mln narkomanów, co stanowiło ok. 6% ludności tego kraju. Śmiertelność jest wysoka, co roku umierają dziesiątki tysięcy ludzi z powodu zażywania narkotyków. Zob.

się nielegalny rynek, którego uczestnikami są: początkujący konsument, narkoman, detaliczny zbywca (detalista), hurtownik, organizator narkobiznesu.¹⁶ Należało ich pokrótce scharakteryzować.

Początkujący konsumenci – dzieci i młodzież zajmująca się okazjonalnie zażywaniem środków, nabywająca narkotyki za legalnie uzyskane pieniądze. Przeważnie pierwszy narkotyk stanowią konopie, potem powoli – inne. Ta grupa nie uczestniczy w procesie produkcji czy handlu narkotykami. Ich nielegalna działalność polega na posiadaniu, przechowywaniu, przewożeniu środków dla siebie lub bliskich sobie osób. Wśród nich przeważają mężczyźni, ale coraz częściej dołączają do nich kobiety.¹⁷

Narkomani – osoby uzależnione od narkotyków poszukujące pieniędzy na nie w sposób nielegalny. W celu zapewnienia sobie dostępu do narkotyków, intensywnie zajmują się ich sprzedażą.¹⁸

Detaliści – mogą nimi być uliczni sprzedawcy, będący uczestnikami grup przestępczych o charakterze etnicznym (azerskie, nigeryjskie, cygańskie). Handlują na rynkach, stacjach metro i w innych miejscach publicznych. Działają przy pomocy osób wspomagających. Część z nich nie ma stałego miejsca pobytu czy zamieszkania, część przebywa nielegalnie. Druga grupa to osoby aktywnie zażywające narkotyki, sprzedające je tylko znanym sobie klientom, często w swoich domach lub ustalonych miejscach. Są bardzo ostrożni. Często są to ludzie karani.¹⁹

Hurtownicy – bardzo często w Rosji są nimi obywatele krajów b. ZSRR: Azerbejdżanu, Ukrainy, Kazachstanu i państw Azji Środkowej. Działają w sposób zakonspirowany i przemyślany, są przygotowani na zatrzymanie przez funkcjonariuszy. Unikają kontaktów z narkomanami, posiadają nieliczne znajomości z detalistami, z którymi pozostają w relacjach handlowych. Są to najczęściej ludzie niezazwyczajcy narkotyków. Mogą to być osoby działające w niewielkich grupach przestępczych, jak też dobrze zorganizowanych strukturach zajmujących się tym zawodowo (o dużej skali, międzynarodowość, podległość organizatorom biznesu).²⁰

Organizatorzy narkobiznesu – najczęściej są to przestępcze autorytety, osoby będące przywódcami grup przestępczych o charakterze etnicznym, zajmujące się

Kriminologija, red. S.J. Lebediew, M.A. Koczubiej, Moskwa 2007, s. 447-448.

16 T.W. Warczuk, *Kriminologija*, Moskwa 2002, s. 258.

17 Tamże, s. 258-259.

18 Tamże, s. 259.

19 Tamże, s. 260-261.

20 Tamże, s. 261.

profesjonalnie narkobiznesem, często organizatorzy nielegalnych laboratoriów produkcji narkotyków syntetycznych.²¹

Większość wymienionych osób łączy dążenie do uzyskania dochodów z obrotu narkotykami. Różni ich skala tej działalności i wartość osiągniętych korzyści.

Sytuacja związana ze wzrostem liczby osób zażywających narkotyki, a także duże zapotrzebowanie na nie sprzyjają powstawaniu, rozwojowi i aktywnej działalności zorganizowanych grup przestępczych. Często mają one charakter etniczny, wykazują powiązania międzyregionalne i międzynarodowe.²² Rosja jest atrakcyjna dla międzynarodowej mafii narkotykowej, dlatego że jest doskonałym miejscem tranzytu do innych krajów, a także jest rynkiem zbytu dla wielu środków.²³

W związku z tym można wyróżnić kategorie grup zajmujących się w Rosji narkobiznesem:

- dobrze zorganizowane – charakteryzuje je występowanie stałych więzi między uczestnikami grupy, specjalizacja członków, hierarchiczna struktura, międzyregionalne powiązania, kilkuletnia działalność oraz duże doświadczenie członków grupy;
- słabo zorganizowane – nie występuje w nich hierarchia; najczęściej brak jest jej organizatora, choć nieraz występuje i stara się wytworzyć zależności między członkami grupy; nie kształtuje się w nich przestępcza specjalizacja; członkowie popełniają nie tylko przestępstwa związane z nielegalnym obrotem narkotykami, ale i inne, np. kradzieże, oszustwa;
- niestałe – są to grupy małoliczne; ich działalność ma charakter epizodyczny, gdyż działają krótko, głównie w miejscu zamieszkania.²⁴

Część z nich tworzy organizacje o charakterze mafijnym, co świadczy, że państwo uczestniczy w tym przestępczym procederze.²⁵ Dlatego niepokojący jest fakt, że w Rosji „współcześnie narkobiznesowi jest już ciasno rozwijać się tylko w strefie gospodarki, on rwie się w stronę polityki, zarządzania państwem”. Czyni to po to, by stworzyć prawo dogodne dla samorealizacji swoich interesów.²⁶

21 Tamże, s. 261.

22 Red. A.N. Glinkin, *op. cit.*, s. 194.

23 L.M. Prozumientow, *op. cit.*, s. 34-35.

24 Red. A.N. Glinkin, *op. cit.*, s. 195.

25 L.I. Romanowa, *op. cit.*, s. 100-101.

26 Tamże, s. 111.

4. Funkcjonowanie narkobiznesu w Rosji

W 2004 r. od 1,5 do 2 mln osób uczestniczyło w nielegalnym obrocie narkotyków.²⁷ Według danych z 2007 r. średnioroczny dochód rosyjskiego narkobiznesu wynosi ponad 7 mld dolarów,²⁸ zatem narkobiznes w Rosji przynosi ogromne zyski.²⁹ Stanowi dziś *gros* dochodów grup przestępczych. Związane jest to z faktem dążenia przez liderów grup do systematycznego opanowywania wszystkich etapów związanych z obrotem narkotykami.

Należy zauważyć, że wraz z upływem lat, podobnie jak w innych częściach Europy, w Rosji nastąpiły zmiany w zapotrzebowaniu na określone rodzaje narkotyków. Coraz częściej zażywane są narkotyki syntetyczne niż środki roślinne.³⁰ W związku z tym przestępcy narkotykowi dostosowują się do wymagań rynku. Jednakże, pomimo że w Rosji wzrasta zapotrzebowanie na środki syntetyczne, to nadal utrzymuje się popyt na konopie, z których przygotowuje się haszysz, olej haszyszowy i marihuanę. Znaczna ilość hektarów konopi znajduje się na południu Syberii, Dalekim Wschodzie i Północnym Kaukazie. Dużo uprawia się jej także w Krajach Przymorskim i Krasnodarskim. Uprawom sprzyjają warunki klimatyczne, które wpływają na wysokość urodzaju. Szacuje się, że w zależności od klimatu, z konopi na obszarze 1 ha można otrzymać do 10 mln ziaren, które nadają się do przerobu przez 5 lat, a w północnych regionach Rosji – do 8 lat.³¹ Uprawy konopi przyciągają uwagę narkomanów, producentów i handlarzy ze względu na łatwość ich zarządzania i dostępność surowca. Utrzymuje się też popyt na słomę makową. Mak uprawiany jest w regionie Północnego Kaukazu i pld. FR. Legalnie wykorzystywany jest do tradycyjnych wypieków w tym kraju.³² Wśród osób uprawiających mak są mieszkający na terenie upraw, ale częściej – przyjezdni, którzy po zbyciu towaru opuszczają ten obszar.³³

Jak wspomniano, w niezwykłym tempie rozwija się produkcja narkotyków syntetycznych, głównie amfetaminy. Ma to miejsce od początku lat 1990., czyli od czasu, gdy państwo utraciło kontrolę nad komponentami chemicznymi do produkcji. Znaczna część chemików została wówczas bez pracy, a państwowe laboratoria stały na skraju bankructwa.³⁴ Współcześnie wytwarzanie następuje głównie w nielegalnych laboratoriach, w których zatrudnieni są dyplomowani lekarze, chemi-

27 *Kriminologija*, red. W.D. Małkow, Moskwa 2004, s. 505.

28 *Kriminologija*, red. S.J. Lebediew, M.A. Koczubiej, Moskwa 2007, s. 448.

29 L.I. Romanowa, *op. cit.*, s. 100.

30 Red. A.N. Glinkin, *op. cit.*, s. 196.

31 *Protiwodiejstwije niezakonnomu obrotu narkotycznych sriedstw i psichotropnych wieszczestw*, red. A.N. Siergiejew, Moskwa 2003, s. 30.

32 Tamże, s. 31-32.

33 A.A. Majorow, W.B. Malinin, *Narkotiki: priestupnost' i pristuplienija*, Sankt Petersburg 2002, s. 50.

34 M. Rusakowa, *Narkotiki w Rossiji*, (w:) *Dewiantnost' i socjalnyj kontrol' w Rossiji (XIX-XX w.)*. *Tendencji i socjologiczeskoje osmyslenije*, red. J.I. Gilinskij, Sankt Petersburg 2000, s. 236.

cy, studenci,³⁵ pracownicy instytutów naukowo-badawczych (co spowodowane jest trudną sytuacją przedsiębiorstw, instytutów, uczelni z zakresu chemii). Największe centra produkcji tego środka mieszczą się w Moskwie, Sankt Petersburgu, Kazaniu. Jednakże jest to też problem innych dużych miast, w których występuje baza do wytwarzania środka, np. zakłady chemiczne, w tym o charakterze wojskowym, w których zatrudniani są wykwalifikowani specjaliści.³⁶

Elementem sprawnie funkcjonującego narkobiznesu jest też przemysł. Sprzyja mu rozwijający się popyt na narkotyki i położenie geograficzne Rosji. Jego rozwój jest możliwy dzięki ustalonym i kontrolowanym przez przestępców kanałom kontrabandy. Ukształtowały się one najczęściej poprzez skorumpowanie funkcjonariuszy służb celnych, szantaż, stosowanie przemocy wobec nich, używanie broni i innych środków jako gwarancji bezpiecznego przewozu środków, a także poprzez wykorzystywanie statusu dyplomaty, fałszowanie dokumentów przy przewozie, skuteczny kontrwywiad prowadzony przez przestępców.³⁷

Narkotyki przemycane do Rosji są dostarczane z różnych państw: z Kazachstanu i innych państw Azji Środkowej (skąd pochodzi ok. 54% narkotyków, głównie opium, preparaty z konopi, morfina, heroina), z Azerbejdżanu, Armenii, Gruzji (pochodzi stąd ok. 15% przemycanych narkotyków, głównie opium, haszysz, marihuana), z Ukrainy, Mołdawii, Białorusi (słoma makowa), Łotwy, Litwy, Estonii, Polski, Holandii (kokaina, barbiturany, LSD, halucynogeny), Afganistanu³⁸ (opium, heroina, haszysz), Pakistanu (heroina, haszysz), Chin (amfetamina, barbiturany), Kolumbii, Peru, Boliwii, Wenezueli, USA, Brazylii (kokaina), Indii, Turcji, Nigerii, Niemiec, Polski, Holandii (narkotyki syntetyczne i leki).³⁹ Jest to proceder na ogromną skalę, gdyż, jak się szacuje, na początku XXI wieku powyżej 50% narkotyków trafiało do Rosji z zagranicy, a w Moskwie i Sankt Petersburgu – nawet 80-90%.⁴⁰

Do przemysłu wykorzystuje się samoloty, samochody, statki, pociągi.⁴¹ Przemycane się w bagażu (wśród towarów, przedmiotów, produktów żywnościowych, w rzeczach osobistych), na ciele człowieka, w przesyłkach pocztowych, w różnych ele-

35 Odnotowano przypadki, w których liderzy grup zajmujących się produkcją, handlem i przemysłem do krajów WNP środków syntetycznych wciągnęli do działalności przestępczej najlepszych studentów uczelni w Moskwie, Kazaniu, czy też laureatów republikańskich, ogólnokrajowych i międzynarodowych olimpiad. Zob. red. A.N. Glinkin, *op. cit.*, s. 198.

36 Red. A.N. Glinkin, *op. cit.*, s. 197.

37 Tamże, s. 199.

38 Afganistan zajmuje wyjątkowe miejsce w związku z historycznymi uwarunkowaniami uprawy, przerobu czy handlu opium i heroiny w tym kraju. Zob. L.I. Romanowa, *op. cit.*, s. 89.

39 L.M. Prozumientow, *op. cit.*, s. 35.

40 Red. A.N. Glinkin, *op. cit.*, s. 199.

41 L.M. Prozumientow, *op. cit.*, s. 36; L.I. Romanowa, *op. cit.*, s. 97-98; K.K. Spieranskij, J.W. Starszikow, *Kontrabanda narkotyków jak wid organizowanej międzynarodowej przestępczości*, (w:) *Sowremiennyje problemy borby s transnacionalnoj przestępczością. Materiały międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (Soczi, 10-11X 2000 g.)*, Krasnodar 2000, s. 191-192.

mentach pociągu i samolotu w specjalnie przystosowanych skrytkach.⁴² Często narkotyki przewożą osoby niebudzące podejrzeń, np. kobiety, dzieci (w ubraniach, zabawkach).⁴³

Wśród przemytników należy wskazać Rosjan oraz Azerów, Ukraińców, Tadżyków, a także byłych obywateli ZSRR, którzy obecnie mieszkają za granicą i często wykorzystywani są jako kurierzy grup przemytniczych. Wśród nich są także Koreańczycy, obywatele narodowości środkowoazjatyckich i kaukaskich. Wśród tych etnicznych przemytników wyróżnić można miejskich i wiejskich. „Miejscy” – to stali mieszkańcy dużych miast lub przyjeżdżający do nich w celu handlu owocami, warzywami i kwiatami, prowadzący detaliczną lub hurtową sprzedaż narkotyków, a „wiejscy” – przewożą je przez granicę i dostarczają „miejskim”. Bywa, że przestępcy etniczni spekulują środkami odurzającymi. Kupują je taniej w swojej republice (ze względu na niższe ceny na jej obszarze), a sprzedają drożej w Rosji.⁴⁴

Niepokojące jest, że w tym kraju następuje feminizacja narkobiznesu, głównie przemytu. Z powodu bezrobocia, niewysokich zarobków, za niewielkie pieniądze kobiety decydują się przewozić narkotyki w ustalone miejsce. Nawet w razie wpadki są one lojalne wobec zleceniodawców, są rzadziej aresztowane i łagodniej karane.⁴⁵

Najczęściej przemytem zajmują się jednak zorganizowane grupy przestępcze tworzące określoną strukturę:

- osoba dostarczająca hurtowe ilości środków odurzających – zwykle jest mało znana przez innych członków grupy; przeważnie jest to obywatel jednego z krajów Wspólnoty Niepodległych Państw;
- przewoźnik – osoba przewożąca narkotyki przez granicę Federacji Rosyjskiej; zna ona dostawcę i osoby rozprowadzające środki; cieszy się zaufaniem u przywódcy grupy, odpowiada za pomyślną dostawę i ukrycie jej;
- wytwórcy, producenci – zajmują się procesem wzmocnienia środków; produkcja silniejszego narkotyku następuje w specjalnych laboratoriach i wykonują ją specjaliści – chemicy;
- osoby rozprowadzające środki – są nimi osoby sprzedające narkotyki na ulicy, w metrze; nieraz są narkomanami;
- przywódca organizatorów przestępczej grupy – nieraz są to przestępcze autorytety; to oni finansują nabycie hurtowych ilości narkotyków, dobierają przewoźników; dwie poprzednio wymienione kategorie go nie znają.⁴⁶

42 L.M. Prozumientow, *op. cit.*, s. 35; red. A.N. Siegiejew, *op. cit.*, s. 33.

43 A.A. Majorow, W.B. Malinin, *op. cit.*, s. 50.

44 Tamże, s. 48.

45 L.I. Romanowa, *op. cit.*, s. 97.

46 K.K. Spieranskij, J.W. Starszikow, *op. cit.*, s. 192.

W mechanizm rynku narkotyków wpisuje się też Internet. Znane są przypadki sprzedaży narkotyków w sieci przez grupy przestępcze poprzez stworzenie systemu przyjęć, zamówień i ich realizacji. Stwierdzono przypadki, że opłata za transakcję następowała elektronicznie poprzez system „Webmoney” czy „Western Union”. Narkotyki dostarczane były przez państwową pocztę lub oficjalne firmy przewoźowe. Zdarzyło się, że grupa eksploatowała system „bezkontaktowo” przy pomocy elektronicznych terminali płatniczych. Członkowie grupy, po uprzednim zamówieniu towaru, telefonicznie informowali, w którym miejscu można opłacić jego odbiór. Można było to uczynić tylko w określonym tajnym miejscu. Transport odbywał się bezosobowo, a pieniądze były przelewane na konto w banku na podstawioną osobę.⁴⁷

Współcześnie narkobiznes funkcjonuje jak oddzielna gałąź gospodarki. Jak wiadać, uczestniczą w nim nie tylko narkomafiosi, baroni tego biznesu, ale i pracownicy różnych firm, przedsiębiorstw niezwiązani na co dzień z nielegalnym biznesem (biolodzy, chemicy, naukowcy, kierowcy). Dzięki korupcji gwarancje bezpieczeństwa nielegalnych transakcji daje „armia urzędników wszystkich szczebli”.⁴⁸

5. Uwagi końcowe

Podsumowując, kształtowanie się biznesu narkotykowego w Rosji miało szeregi odrębnych cech od jego ewolucji w innych państwach. Mimo to udało mu się doskonale rozwinąć, zhierarchizować i głęboko zakonspirować. Jego zorganizowanej aktywności sprzyjają ogromne bogactwa naturalne, potężny rynek usług i towarów, sprzedajność urzędników, znaczna ilośći wysokiej klasy specjalistów niewykorzystanych przez państwo, nieefektywne prawo służące zwalczaniu przestępczości zorganizowanej, w tym międzynarodowej, nieskuteczny system organów ochrony porządku publicznego oraz brak woli politycznej do skutecznego zwalczania tej kategorii czynów.⁴⁹ Właśnie z wymienionych wyżej powodów, a także z powodu wyposażenia struktur przestępczych w nowoczesną technikę, posiadania przez nie dobrych możliwości wywiadowczych, dobrej ochrony przed służbami, dobrze zakamuflowanych kanałów i sposobów wprowadzania do obrotu oraz dobrego planowania narkobiznes w Rosji jest trudny do ścigania, udowadniania i karania.⁵⁰ Taka sytuacja związana jest, z jednej strony, z brakiem efektywności państwa, a z drugiej,

47 J.P. Iszczenko, P.P. Iszczenko, *Sowriemiennyje kompiuternyje technologii w borbie s organizowannoj narkopriestupnostju*, LEX Russia 2012, nr 1, s. 111-112.

48 L.I. Romanowa, *op. cit.*, s. 110.

49 A.L. Riepieckaja, (w:) L.I. Romanowa, *op. cit.*, s. 115.

50 L.W. Gotczina, *Kriminologiczeskaja charakteristika licznosti molodowo narkopriestupnika*, „Wiestnik Sankt-Peterburskowo Uniwersiteta MWD Rossiji” 2011, nr 1, s. 108.

z brakiem odpowiedzialności w społeczeństwie, w którym nie ma profesjonalnej dyskusji na temat narkotyków⁵¹ i zagrożeń z nimi związanych.

Na zakończenie rozważań pojawia się pytanie: jak zwalczyć zjawisko niemożliwe do zwalczenia? Jak skutecznie oddziaływać na jego mechanizmy?

Należy przyjąć, że efektywne zwalczanie nielegalnego obrotu powinno obejmować w Rosji przede wszystkim: utrudnianie/uniemożliwianie przedostawania się narkotyków do Rosji; ograniczanie ich dostępności poprzez uczynienie je drogimi, a handel niebezpiecznym i ryzykownym; poprawę kontroli legalnego obrotu narkotykami; zwalczanie prania pieniędzy pochodzących z przestępczości narkotykowej oraz skuteczne ściganie przestępstw związanych z narkotykami.⁵² Warto zwrócić uwagę na ten ostatni problem, bowiem najczęściej odpowiedzialność ponoszą drobni, detaliczni sprzedawcy, a nie hurtownicy czy organizatorzy procederu. A takie oddziaływania nie rozwiązują problemu. Ponadto, w razie wpadki, grupy wciągają w swą działalność nowych członków.⁵³

Należy podkreślić, że przeciwdziałanie rynkowi narkotyków powinno odbywać się także poprzez prawo, które jest obecnie nieskuteczne. W Rosji realizowana jest bowiem „polityka konsekwentnej realizacji podejścia prohibicyjnego” i mimo jej nieefektywności jest kontynuowana. Mogła ona być skuteczna w warunkach zamkniętych granic, totalitarnych rządów i ideologii, braku cenzury czy braku prywatnej przedsiębiorczości w gospodarce, ale nie współcześnie w warunkach zapotrzebowania, w których poprzednie metody „pracy bez efektów” nie przystają do rzeczywistości.⁵⁴

51 I. Gurwicz, Z. Bodanowskaja, W. Odinkowa, *op. cit.*, s. 230.

52 Red. A.N. Siergiejew, *op. cit.*, s. 51.

53 T.A. Bogoliubowa, *Priestupnost' w sferie niezakonnowo oborota narkotycznych sriedstw, psichotropnych wieszczestw i ich analogow*, (w:) *Kriminologija*, red. A.I. Dołgowa, Moskwa 2010, s. 874.

54 I. Gurwicz, Z. Bodanowskaja, W. Odinkowa, *op. cit.*, s. 220-221.